

Stevo Akkerman ~ Wat is dan goed? Prangende vragen over goed en kwaad, en alles daartussenin

Stevo Akkerman. Ills.
Joseph Sassoon Semah

Stevo Akkerman interviewde twaalf schrijvers, filosofen, theologen en psychologen over de vraag wat 'het goede' is. Hoe kunnen we het verschil tussen goed en kwaad herkennen, nu kerken en instituten terrein hebben verloren en we geen maatstaf hebben die buiten onszelf ligt? Het is een persoonlijke zoektocht naar vooruitgang in morele zin en of de mens verlost kan worden van schaamte. Zijn zoektocht eindigt met de vraag aan Rowan Williams, voormalig aartsbisschop van Canterbury (2002-2012): staan we nog steeds zoals Adam en Eva in schaamte staan tegenover God? Kunnen we daarvan verlost worden? Voor Williams ligt verlossing in bevrijding van schaamte. Niet van schuld, maar van schaamte. 'Schaamte heeft veel te maken met gebrek aan vertrouwen dat ik gezien of vergeven zal worden. Maar het goede is hoopvol leven met imperfectie.'

De eerste geïnterviewde in *Wat is dan goed? Prangende vragen over goed en kwaad, en alles daartussenin* is Arnold Grunberg, die geen absolute tegenstelling tussen goed en kwaad ziet: 'Het kwaad zit in het goede, het begint al als jij denkt te weten wat het goede is. Voor mij is een grote bron van het kwaad het

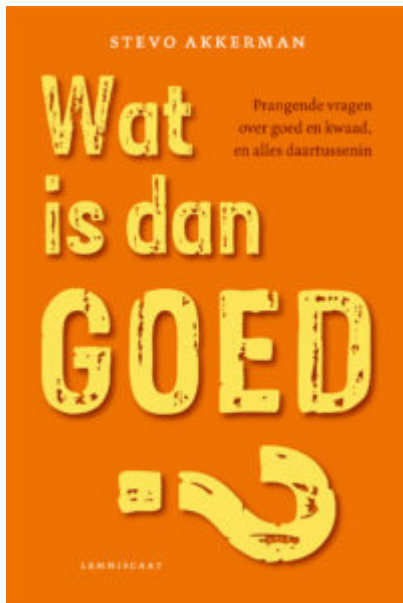
verlangen naar zuiverheid. De zekerheid is het kwaad'. Het is goed een zekere mate van onvolmaaktheid te accepteren en je niet op het standpunt van de goden te stellen. De kunst kan een rol spelen door te laten zien dat onzekerheid niet alleen een bron van lijden is, aldus Grunberg.

De schrijfster Marilynne Robinson constateert dat het kwaad meer intrigeert dan het goede, als je kijkt naar film en literatuur. Het kwaad betekent echter een onderwaardering van de mens. Calvin en Jonathan Edwards gingen ervanuit dat de mens een prachtig schepsel is, als je deze dimensie negeert, dan open je de weg naar het kwade. Een werkelijke samenleving, en ook de democratie, is gebaseerd op de waarde van elk mens, aldus Robinson. Dat roept het woord 'ziel' op, 'de kostbare kwetsbaarheid van het menselijke zelf'. Het goede is nooit een statische toestand, zodra mensen zeker weten dat ze goed zitten, zitten ze in moeilijkheden.

Voor politiek filosoof Sybe Schaap is de samenleving belangrijker dan het individu. Het ordenen van het bestaan, nodig om het samenleven van mensen überhaupt mogelijk te maken, is de basis van de moraal. Het goede is niet individueel, het heeft een relatie met de ander, het gaat om de mens en zijn medemensen. Het goede is verankerd via cultuur, normen, gewoontes, instituties en wetgeving. Psycholoog Naomi Ellemers vertrouwt erop dat de meeste mensen het goede willen doen.

Voor schrijver Eva Meijer is er niets mis met moralisme: 'Het goede is het cultiveren van een bepaalde houding tegenover anderen, tegenover het leven zelf, je werk, toekomstige generaties, de planeet.' Voor de Tsjechische psycholoog Jindrich Kabát is voor een persoonlijk oordeel over goed en kwaad in een totalitair systeem geen plaats, alles wat moreel is, is verdacht.

De filosoof Jan Keij, geïnspireerd door Emanuel Levinas, beschrijft het goede vooral als de gevoeligheid voor de ander, het appèl dat de ander op een mens doet. Het goede gaat boven de wet: 'als ik nooit regels aan mijn laars lap, lap ik uiteindelijk mensen aan mijn laars.' Het goede is geen opvatting, het is voortdurend zoeken. De filosoof Jan Verplaetse constateert dat mensen niet in staat zijn iets anders te doen, dan dat zij doen 'ook Hitler voerde het programma uit dat ergens voor hem geschreven stond.' Mensen kunnen geen morele schuld hebben, hij gaat uit van een vrijewilsceptische moraal.

Voor psycholoog en boeddhistisch leraar Han F. de Wit, grondlegger van de contemplatieve psychologie in Nederland, gaat het om natuurlijke gevoeligheid. Het idee van goed en kwaad zijn typisch westers, in het boeddhisme gaat het om het heilzame en het heilloze, datgene dat de situatie laat bloeien. De boeddha-natuur is onze helderheid van geest en het is onze natuurlijke zorgzaamheid die we kunnen voelen voor onszelf en andere levende wezens, aldus De Wit. Het geweten als morele rechter, die je oordeelt en schuldig bevindt, kent het boeddhisme niet.

Theoloog en Bonhoeffer aanhanger Christiane Tietz ziet geen morele principes die kant-en-klaar zijn. God aanvaardt mij, maar ik moet nog steeds zelf handelen. Omdat ik leef in deze wereld. Het goede is de relatie tussen de Schepper en de schepping, en daarin huist vanaf het begin harmonie, aldus Tietz. Je geeft altijd antwoord op een specifieke situatie of op de concrete persoon van de ander.

Het boekje eindigt met de theoloog Rowan Williams, die stelt dat de wereld in beginsel goed is maar de mens steeds vlucht van dat besef. De mens heeft de neiging de realiteit van het ware en het goede te ontkennen. We moeten in harmonie zijn met de goede uitgangspositie van de wereld. Alhoewel we betere vragen stellen en beter verbanden kunnen zien, laten we de klimaatcrisis voortduren en onderdrukken en exploiteren anderen langs economische weg. De laatste vraag die Akkerman stelt aan Williams in 'Wat is goed?' is of we nog steeds zoals Adam en Eva in schaamte staan tegenover God? Kunnen we daarvan verlost worden?

'Onze verlossing is in grote mate een bevrijding van schaamte. Niet van schuld, maar van schaamte. We worden uitgenodigd onze zonden voor God te erkennen, en God zal niet geschokt zijn. Wij vertrouwen erop, dat is een belangrijk woord, dat hij zich niet van ons zal afwenden. Schaamte heeft veel te maken met gebrek aan vertrouwen dat ik gezien of vergeven zal worden. Maar het goede is hoopvol leven met imperfectie.'

The road to hell is paved with good intentions.

Stevo Akkerman - *Wat is dan goed? Prangende vragen over goed en kwaad, en alles daartussenin*. Lemniscaat, Rotterdam, 2020. ISBN: 9789047712480

Stevo Akkerman is journalist en columnist van dagblad Trouw. Eerder publiceerde hij *Het klopt wel maar het deugt niet* (2016)

Zie: <http://rozenbergquarterly.com/stevo-akkerman-christoph-schmidt-kop-op-europa-hoe-kijkt-de-rest-van-de-wereld-naar-ons/>

Linda Bouws - St. Metropool Internationale Kunstprojecten